

Lőkös István

Mozaikok a jelenkor horvát irodalmáról

Jelenünk horvát irodalmának történetét a legújabb, majd 700 oldalas irodalomtörténeti kompendium szerzője, Dubravko Jelčić, közel másfél száz lapon adja elő. Ez a pusztán adat is sejteti: a ma horvát irodalma Közép-Európában is egyedülállóan sokszínű. Műfajok és műnemek szerinti spektruma éppoly gazdag, mint regionális megoszlása (Dalmácia, Isztria, Zágráb, Szlavónia). Értékálló művek sokasága reprezentálja az a 19-20. század fordulóját, a *fin de siècle* óta tartó folyamatot, amely a szimbolista-szecessziós-parnaszista modern mozgalommal indult (reprezentánsa A. G. Matoš volt), az avantgárdal folytatódott (expresszionizmus, szürrealizmus), s ma a posztmodern jegyében gazdagodik. A *litteratura croatica* mai történéseinek előzményeit az 1952-es évben szokás megjelölni: ekkor hangzott el Miroslav Krleža híres ljubljanai beszéde, amely a szovjet Andrej Zsdanov és a bolgár Todor Pavlov szocreál elméletét szedte ízekre szedte s manifestálta az irodalom és minden művészet ideológiáktól független szuverenitását. E beszéd elhangzásával egy időben indult a *Krugovi* c. folyóirat fiatal írónemzedéke, amelynek tagjai (Alojz Majetić, Zvonimir Majdak, Antun Šoljan, Ivan Slamnig) a horvát *Jeans Prose* megteremtésével forradalmasították a szépprózát. (Modelljét Salinger *Zabhegyezőjében* lehet megjelölni.) Fellépésük s írói gyakorlatuk – akkor eretnek módon – „a tradicionális, állandósult társadalmi és kulturális struktúrák” tagadását jelentette.

Az említett szerzők életműveinek egy része – fájdalmasan korán – lezárult, így méltán illethetők a *huszadik század klasszikusai* szintagmával – persze további, a részben még ma is alkotó lírikus és prózaíró pályatársaké is (Miroslav Slavko Mađer, Milivoj Slaviček, Zlatko Tomičić, Višnja Stahuljak, Irena Vrkljan, Vesna Krmpotić stb.) Lírikusként ehhez a nemzedékhez kötődött a minap elhunyt Slavko Mihalić is, az elmúlt század utolsó harmadának markáns költőreprezentánsa. Ő az egzisztencialista poétika vívmányait befogadva teremtett páratlanul invenciózus, ugyanakkor a verbalizmust és patetizmust mellőző, zenei effektusokban gazdag költészetet.

A „*krugovaši*” nemzedék nyomába, újabb törekvések vállalóiként, a *Razlog* c. folyóirat lírikusai és prózaírói léptek, a mai hetven évesek csoportja; mára formai és tartalmi tekintetben egyaránt letisztult, eredeti életműveket alkotva. Zvonimir Mrkonjić és Ante Stamač konstruktív forma- és fogalmi rendszert teremtő költészete méltán tekinthető e nemzedék reprezentációjának, s persze az olyan nemzedéktársaké is, mint Igor Zidić, a Dragojević-fivérek – Ivan és Danijel –, Mario Suško, Tomko Maroević, Željko Sabol, akik – egyebek között – a szürrealista poétikát recipiálva, olykor az iróniát s a szatírákat sem mellőzve, majd meg a mediterrán élet- és élményanyagot transzponálva teremtenek klasszikus nívót jelentő költői életműveket. S csak természetes: az 1991-es függetlenségi, az önálló Horvátországért folytatott háború eseményei, Vukovar és a szlavóniai térség tragédiái is

markáns erezetként szövik át költészetüket. Az ország mai miniszterelnöke, Ivo Sanader és Ante Stamač által összeállított háborús versantológia (*U ovom strašnom času = E szörnyű korszakban*) Európa és Ázsia megannyi nyelvére lefordítva (magyarra is!) a költészet révén tudósította a világot a jugoszláv hadsereg pusztításairól.

Irigylésre méltó prosperálás jellemzi az utóbbi húsz év horvát szépprózáját is, bár Miroslav Krleža és Ivo Andrić világirodalmi léptékű életműve nehezen elérhető mércé. S lám, épp a krležai tradíció örökségeképp született meg az újabb horvát regény magyar szempontból sem elhanyagolható trilógiája: a *Város az Adrián*, a *Bereniké fürtje* és a *Triameron c.* regények. A hagyományos történelmi regény, a regényesített családi krónika, a dokumentumregény elemeiből született meg az utóbbi bő félszázad horvát (tegyük talán hozzá: Közép-Európa) történelmének ez az imaginatív szintézise, amely a horvát posztmodern kor maradandó, klasszikus alkotása.

Ha Fabio opuszai már a történelmi próza terepére irányították figyelmünket, nem kerülhetjük meg e tradicionális műfaj másik horvát jelesének, Ivan Aralicának műveit sem. Rövid idő alatt Európában is híressé vált *morlak tetralógiája* (*Álomtalan út, Rabellek, A fogadó alapítója, Asmodej kendője*), amely a Balkán viharos történelmének a 17. század végétől a 19. század elejéig zajló, a horvát és iszlám-török etnikai migráció és keveredés eseményeit, folyamatát meséli el: barátság és gyűlölet, a hatalom és az erőszak, a szerelem és a rabszolgák szülte konfliktusokat.

A regény műfajának elmúlt századvégi horvátországi diadaláról nemigen lehet értekezni a szépirodalom és komparatista, Pavao Pavličić életművének méltatása nélkül. Meghökkenően termékeny író, olykor évente (tudományos opuszai mellett!) két regénnyel is meglepi olvasóit, amelyek tematikus spektruma igencsak változatos: az 1968-as horvátországi politikai erjedés, a városi létforma pusztulása, az emigráció, a vukovári gyermekkor élményei, az 1991-es háború, a Zágrábot ért szerb rakétatámadás – íme, egy-egy regény sommás jellemzése. Pavličić invenciózusan formateremtő, a modern detektívregény eszközeit ötvözi a csehovi pszichologizáló hagyománnyal, amellel ügyes meseszövő.

A modern prózaírás e pavličići vívmányai mellett sajátos színfolt Goran Tribuson novelláinak és regényeinek sora, bennük Jorge Luis Borges recepciója elegyedik a posztmodern intertextualitással. S lévén ez sem egyedüli jelensége az újabb horvát literatúrának, feltétlenül ide kell írunk még legalább Veljko Barbieri nevét, aki az előbbieket által recipiált európai prózai eredményeket bővíti pl. orwelli reminiscenciákkal.

E műfaji szempontú vázlatban nem mellőzhetjük a horvát drámairodalom Krleža utáni teljesítményét sem. Modellértékű példaként csupán Ivo Brešan nevére és munkásságára utalunk, akinek *Paraszt Hamlet* címen Európa-szerte sikeres drámáját a magyar közönség is élvezhette. Groteszk dráma, amely (más darabjaihoz hasonlóan) politikai célzatossággal, polemikus hangvétellel, a szatíra eszközeivel készült.